

מין הראייה קוק זצ"ל

(נעתק ע"י הרב צבי יהודה זצ"ל)

הדרן על הש"ס*

עתידי¹ הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות.

ש"י מכוון נגד תר"ך מצות, תר"ג עם ז' דרבנן, כמפורסם. אמנם טעם הצטרפות ב' מצות לכל עולם יבואר עפ"ד מדרש רבה², שתולדות שמים בריאתם משמים ותולדות הארץ בריאתם מהארץ, א"כ צריך מקור מיוחד לבריאות שמים וארץ, והנה עולם אינו נקרא כ"א מה שיש בו שמים וארץ, שם מלא על עולם מלא, א"כ העולמות, שיש בכ"א מהם שמים וארץ בפני עצמו, צריך להם ב' מצות לכל עולם: א' לבריאת שמים שבו וא' לבריאת ארץ שבו. ואת' כר"א דמד"ר הנ"ל.

והנה אם ראוי למנות מצות דרבנן במספר זיין, תלוי בפלוגתא דרמב"ם ורמב"ן⁴ בענין לא תסור, דלסוברים דלא תסור הוא ממש יסוד מילי דרבנן, א"כ כל מילי דרבנן ראוי לחשוב רק למצות עשה אחת וללא תעשה אחת, ועשית על פי הדבר ולא תסור, וכיון שהם כבר נמנו בזמן אין מקום למנות בפני עצמו מילי דרבנן בפרטיות אע"פ שהם כללים כי הפרטים הם רבים יותר מאד, מ"מ ג"כ אין שייך למנות, אלא ע"פ דעת רמב"ן, דלא תסור אינו רק אסמכתא, א"כ לא מנינו מצוה בפני עצמה לשבע לדברי חכמים, ע"כ כל פרט כולל חשיב בזמן. והנה לדעת הרמב"ן צריך ביאור באמת הנ"ל עיקר חיוב דרבנן, וי"ל דתליא בפלוגתא דדרשת אתינן⁵ שבתורה, דר"ש העמסוני, דפירש מאתינן, משום דלא רצה להשוות מורא ת"ח למורא המקום, צריך מקור מיוחד לשמועה דדברי חכמים, אבל לר"ע, דדריש את ה' אלוהיך תירא לרבות ת"ח, אין צריך כלל דבר (מקור) מיוחד לאזהרה דשמועה לת"ח, כמו שאין צריך דבר (מקור) מיוחד לשמועה בקול ד', ואדרבא אין הכללים במנין כ"א דוקא הפרטים. א"כ דברי ר"ע, דדריש אתינן, מטין לדעת רמב"ן, דלא תסור הוא אסמכתא, ועפ"ז שייך מנין למצות דרבנן בכלל הסוכם תר"ך, וע"ז וכדרשא דש"י עולמות.

והנה הדרשא דש"י עולמות היא כנ"ל אליבא דר"א דמדרש רבה הנ"ל, ור"א אית ליה כתובות י"ז יש אם למסורת וספק דא' לחומרא מה"ת, ולדידי' א"א לומר דלא תסור

* פתיחת ראשי תיבות עיקריים והוספת מקורות נעשתה ע"י העורכים.

1. משנה עוקצין פרק ג'.
2. בראשית רבה פרשה י"ב.
3. ספר המצוות שורש א'.
4. השגות הרמב"ן על ספר המצוות שורש א'.
5. בבלי בבא קמא דף מא ע"ב.

הוי מה"ת, משום קו' רמב"ן דהי' צ"ל ספק דר' לחומרא, והתי' הוא אליבא דרמב"ם⁶ משום דספיקא דאורייתא לקולא מה"ת, אבל ר"א דס"ל ספיקא לחומרא מה"ת צ"ל דלא תסור הוי אסמכתא, וע"כ יש ציור למנין ש"י, והיינו ע"י ששמים וארץ מחולקים במקורם וצריך ב' מצות לכל עולם.

ובשלהי כלים⁷: אר"י אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה. ולכאורה הרי לישנא מעליא עדיף בהתחלה ביחוד, כדאמרי' באור ליי"ד, ולישנא מעליא הוא ג"כ טהרה, א"כ הי' ראוי להיות ההתחלה בטהרה. אמנם ישנם ב' דברים סותרים לפו"ד (בסדריו) בקדימה ואיחור בדברי קדושה: א' מעלים בקודש ואין מורידין, וב' כל המקודש מחבירו קודם. ובשו"ע⁸ כתב להקדים ציצית לתפילין, משום מעלין בקודש, וחלק ע"ז שאגת אריה⁹, משום כל המקודש קודם. וצ"ל בין דבר שחל על נושא אחד, שיש להראות שמעלין, כשורש מעלין, שאם דבר א' הי' לו קדושה קלה מעלהו לחמורה, ובמצוה חיובית האדם הוא הנושא שלה, משא"כ במצוות שהחיוב בהן הוא רק שיעשו ולא תלוי על האדם אין שייך בה מעלין כי אם כל המקודש. ע"כ בלימוד דין בעלמא לישנא מעליא עדיף בתחילה כעין כל המקודש קודם, אבל גבי כלים שהנושא הוא אחד, השבח הוא שמתחיל בטומאה ומסיים בטהרה, כענין העלאה, אך לפי"ז צ"ע דמצוה חיובית יש להקדים את הקלה, משום דמעלין בקודש, וא"כ קשיא למה מקדימין ק"ש לתפילה, הרי ק"ש דאורייתא¹⁰ ותפילה דרבנן, א"ו גם דרבנן י"ל כל חומר דאורייתא כרמב"ם¹¹. א"כ מוכח מפתחה וחתימה דכלים כרמב"ם ומדרשת ש"י עולמות כרמב"ן, כנ"ל, וקשיין אהדדי.

אמנם יש להנצל מהקושיא הנ"ל אם נאמר תפילה דאורייתא כדעת הרמב"ם, ע"כ הם שוים בקדושה. אבל מהא דאר"ש במ"נ שלהי קדשים¹² זקני ע"ה כל זמן שמזקינים דעתם מטפשת, וזקני תורה דעתם מתוספת, הנה אם כל השלימות העיקרית תהי' רק מצד תורה, ותפילה היא רק דרבנן, שפיר, יש חילוק גדול בין ת"ח לע"ה לעת זיקנה, שאין לו יכולת לעסוק במשא ומתן ובמה יעשה עיקר זמנו, אבל אם תפילה דאורייתא ג"כ היא שלימות עיקרית, א"כ הלא גם זקני ע"ה יכולים לעסוק הרבה בתפילה, ואין שייך לומר מסיר שפה לנאמנים, אדרבא הלאי שיתפלל אדם כל היום.

אלא דיש לחקור אם חיוב הכוונה בתפילה הוא מה"ת, שאם כן י"ל שבאמת תפילה היא מה"ת, ומשו"ה זקני ע"ה דעתם מטפשת, דאין יכולים לכיין. אמנם מהא דקיי"ל

6. רמב"ם הלכות טומאת מת פרק ט' הל' י"ב.

7. משנה כלים פרק ל'.

8. שו"ע או"ח סימן כ"ה סעי' א'.

9. שו"ת שאגת אריה סימן כ"ח.

10. רמב"ם הלכות קריאת שמע "מצות עשה אחת והיא לקרות ק"ש פעמיים ביום".

11. לפי מקור 3.

12. משנה קינים פרק ג'.

בריש קדשים¹³ כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, משום דסתמן לשמן, ותפילות כנגד תמידין תקנום¹⁴, ע"כ צ"ל שהכוונה אינה מעכבת מה"ת, וכ"ד ירושלמי¹⁵, וא"כ למה זקני ע"ה דעתם מטפשת וע"כ תפילה היא דרבנן, והדרא קושיין לדוכתיה למה מקדימין ק"ש לתפילה, א"ו שגם מידי דרבנן הוי מעיקר לא תסור, כדעת הרמב"ם, ושלא כדרשת ש"י עולמות.

והנה אם לא נצדק בת"י לומר דתפילה דאורייתא, מ"מ עדיין אפשר לומר דק"ש היא דרבנן, א"כ תרוייהו דרבנן ואין כאן מעלין בקודש. אמנם משלהי נזיקין¹⁶ ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה מוכח דק"ש דאורייתא, שהרי אם ק"ש [דרבנן] (דאורייתא)¹⁷ אמרי דבשכבך¹⁸ ובקומך בד"ת כתוב וא"כ יש קצבה לד"ת, וע"כ צ"ל דחיוב הלמוד התמידי הוא רק משום שמביא לידי מעשה, ועיקר כבוד ת"ח הוא משום שמורה הוראה למעשה, אבל אם ק"ש היא מדאורייתא אין קצבה לת"ת, והיינו מצד עצמה, ע"כ אמר ממזר ת"ח, שאינו ראוי להוראה כולה, שצריך¹⁹ ב"ד מנוקים ממום מיוחדים, מ"מ הוא קודם לכה"ג ע"ה, שיש בידו ענין מעשה עבודה, שעיקר התורה הוא מצד עצמה ולא מצד המעשה, ע"כ ק"ש היא דאורייתא, דאי דרבנן הרי קצבה תורה בשכבך ובקומך לעצם התורה וההתמדה היא מצד המעשה, א"כ מוכח דק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן, והדרא קושיין לדוכתיה מהקדמת ק"ש, מהא דמעלין בקודש, וע"כ צ"ל כד' רמב"ם דלא תסור הוי דאורייתא.

אבל באמת גם לדעת הרמב"ם קשה, דש"י הרמב"ם היא שדבר המפורש בתורה יש לו יתרון משאר מילי דאורייתא²⁰, אע"פ שגם דבר הנלמד ממדות התורה הוא דאורייתא גמור, כמו שפ"י בענין דרוסה, וכמו שפירשתי בענין לישב בסוכה, וכמו שתורצת קושייתו ע"ד בה"ג ממה שמנה הלבשת ערומים, משום הפסוק דישע"י כי תראה ערום וגו', וד' הרמב"ם מסתייעים גם מהא דארבעה אבות נזיקין, לדאמרי' אבות²¹ קרי להנך דכתיבין באורייתא בהדיא, אע"ג דתולדותיהם כיו"ב, וא"כ אפ"י אי לא תסור הוי דאורייתא מ"מ דאורייתא גמור מקודש ממנו, והדרא קושיין לדוכתיה ליקדמו תפילה דרבנן לק"ש דאורייתא, ואפ"י אי נימא בהא כרמב"ם, דלא תסור הוי דאורייתא, מ"מ ק"ש חמורה היא ונקרא העלאה.

13. משנה זבחים פרק א'.
14. בבלי ברכות דף כו ע"ב.
15. ירושלמי ברכות פרק ב' ה"ה.
16. משנה הוריות פרק ג'.
17. בהעקת הרצ"ה כתוב 'דאורייתא' ונראה לפי ההקשר שצריך לגרוס 'דרבנן'.
18. דברים פרק ו'.
19. בבלי יבמות דף קא ע"א.
20. הקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה.
21. רש"י על המשנה הראשונה במסכת בבא קמא.

אמנם י"ל דבאמת נקטינן כללא דמעלין בקודש, ומאי דמקדמינן ק"ש הוא משום דתפילה יש בה עלי', דהיא מלפני הדבור, דאבות תקנום²², וכש"ס דילן דלפני הדיבור עדיף. אבל בזה פליג ירושלמי וס"ל דלפני הדיבור קיל, וי"ל דתלוי אם נאמר דמה שאנו חייבים מלפני הדיבור נמשך לנו ג"כ אותו חיוב מאז א"כ מסתבר דחמיר הוא שהוא מוקדם בחיובו, אבל אם נאמר שבמתן תורה הותרו החיובים הקודמים והותחלו אז כל החיובים מחדש הרי אדרבא לפני הדבור קיל, שהרי הותר מכללם קודם מ"ת, וזה תלוי אם אבותינו היו בני נח עדיין לחומרא²³ א"כ לא נכון שיתערבו חיובי בני נח במצות התורה שנתעלתה בקדושת ישראל, אבל אם האבות היו ישראלים לכל דבר הלא החיוב שהי' בהם מקודם אפשר לעמוד במקומו. ומהא דשלהי קידושין²⁴ קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה מוכח דנדונים הם כישראל לגמרי, וא"כ קים החיוב מעיקרו, ולפני הדבור חמיר, כש"ס דידן, וא"כ יש יתרון לתפילה שהוא מלפני הדיבור אך כ"ז לדעת הרמב"ם, דמידי דרבנן הויין דאורייתא, ויש ביניהם רק הבדל מעלה, א"כ י"ל שמעלת לפני הדבור עולה על מעלת המפורש בקרא בהדיא, אבל להסוברים דמידי דרבנן אינם כלל מה"ת לא שייך בהם כלל יתרון דלפני הדיבור, והדרא קושיין לדוכתיה דמ' כד' הרמב"ם, ולא כדרשת ש"י עולמות.

והנה להנצל מקושיא הנ"ל יש למצא טעם אחר, להקדמת ק"ש לתפילה, די"ל דלעולם ק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן, ומ"מ מקדימים ק"ש, משום דאע"ג דלמדנו דתפילה בלא כוונה יוצא ג"כ מהת' עכ"פ מהא דכל הזבחים, מ"מ אינה ראוי' דכל הזבחים סתמן לשמן היינו משום דאקדשינהו, אבל תפילה, דאין בה ענין המקדים לה את יחש הכוונה, לעולם צריכה כוונה, ובלא"ה אינו יוצא כלל, וע"כ מקדימים ק"ש משום דכתיב בה ולעבדו בכל לבבכם, וזהו תפילה, וע"כ דומה הוא להקדש הנקדם להקרבה, כד' כיה' ²⁵ דעשיית ציצית קילא לענין חיוב לשמה יותר מטוי', משום שהטוי' קדמה לה, בקביעות לשמה, וראי' לדבר מהא דאבא שאול²⁶ דאמר מצות חליצה קודמת, משום שמא לא יתכוין למצוה, והרי סתמא לשמה. א"ו דשם אין שום דבר המקדים, שהרי אין קנין אחר ביבמה כ"א ביאה, ומאמר הוי רק דרבנן. ע"כ צריך להקדים ק"ש, כדי להכין שתהי' התפילה סתמא לשמה, ועפ"ז י"ל דקרי ע"ה למי שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית, שא"כ צריך הוא כוונה בתפילה, וזה אינו יכול מפני טפשותו, וא"כ י"ל שוב דתפילה היא דאורייתא, ומ"מ זקני ע"ה מטפשינן מפני שמחוסרין יכולת הכוונה, ואע"פ דכו"ע גם מזדמן חסרון כוונה אבל המקדים ק"ש לתפילה שוב סתמא לשמה קאי, אבל מי שאינו

22 בבלי ברכות דף כו ע"ב.

23 עיין רמב"ן עה"ת ויקרא פרק כ"ד פס' ז'.

24 בבלי קידושין דף פב ע"א.

25 סימן השאלה נמצא בהענתקת הרצי"ה.

26 בבלי יבמות דף ג ע"א.

מקדים ק"ש צריך כוונה ואין ביכלתו, א"כ שוב י"ל תפילה דאורייתא ויש בה משום מעלין בקודש וגם משום לאוקמי לשמה דתפילה בסתמא.

עכ"פ לפי ב' התירושים נשאר ספק אם תפילה היא דאורייתא או דרבנן, די"ל תפילה דאורייתא ומ"מ ע"ה מטפשינן משום דאיירי בע"ה שאינו קורא ק"ש, ואצלו התפילה בעי כוונה ואין ביכלתו לכיון, וג"כ י"ל שתפילה הוא דרבנן ומה שמקדימים ק"ש הוא כדי שיהי' סתמא דתפילה לשמה. אמנם י"ל דלמ"ד תפילה דרבנן לא יהי' קשה כלל קושיא דמעלין בקודש, די"ל דזה שייך רק בב' מצות דאורייתא, שאחת מקודשת יותר מחברתה, שאז מקיים דין זריזין מקדימין למצות²⁷ באיזו מצוה שיעשה, אבל כשהאחת מהן היא מדרבנן י"ל כיון דהוי רשות לגבי דאורייתא, לדעת הרמב"ן, א"כ בהקדימו אותה הוא מבטל זריזות בדאורייתא, אמנם י"ל דמעלין בקודש חשיב הידור, וי"ל דהידור ג"כ הוא דאורייתא כזריזות, וזה תלוי במה שנחלקו בשלהי חגיגה²⁸ ר"א ורבנן אם ציפוי עיקר או גוף המזבחות עיקר, דהיינו אם הידור הוא דאורייתא הרי ציפוי עיקר, ואם הידור הוא דרבנן הרי גוף הדבר הוא העיקר, והנה ר"א ס"ל ציפוי עיקר, ומשו"ה בעי קרא לחשבם כקרקע, וי"ל דאזיל לטעמי, דהנה מפסוק²⁹ זה אלי ואנוהו ילפי' ב' דברים³⁰: או התנאה לפני במצות או הוי דומה לו מה הוא רחום, ולכאורה קשה למ"ד מה הוא רחום הרי ילפינן זה מוהלכת בדרכיו, וי"ל דשני דברים הם בפועל ובקנין טבעי, לבפועל ילפי' מוהלכת בדרכיו ולקנין טבעי ילפי' מואנוהו.

אמנם י"ל דתלוי במחלוקת אם יש חיוב בקנין טבעי די"ל דמי שאינו באותן המדות בטבעו ומתגבר בהן לש"ש עדיף טפי, וי"ל דר"א דאינו מעביר על מדותיו היינו בדרך קנין טבעי, דס"ל דטפי עדיף להתגבר, וס"ל דילפי' רק מוהלכת בדרכיו בפועל, אבל לקנין טבעי לא למדנו, וא"כ ואנוהו אתי להידור מצוה, והידור הוי מדאורייתא, וכיון שהידור הוא מדאורייתא א"כ מעלין בקודש ג"כ דאורייתא מכלל הידור ויש בו יתרון לענין זריזות, א"כ אפי' תהי' תפילה מדרבנן ראוי להקדימה כדי שתהי' ק"ש בהידור, וצ"ל דס"ל דגם דרבנן נחשב כדאורייתא, ומשו"ה יש בה מעלה דלפני הדיבור, ונחשבת העלאה. א"כ קשיא דידי' אדידי', דאמר' דחשבון ש"י עולמות אתי כשיטת' במדרש רבה, וזהו כשנאמר דרבנן חשיב רשות לגמרי, שא"כ אין מעלה במה שהוא לפני הדיבור, ולסמוך על הת', שכדי שתהי' התפילה בכוונה, דוחק הוא כשנאמר תפילה דרבנן, שידחה הידור דאורייתא בשביל הידור כוונה דרבנן דתפילה. עכ"פ לר"א, דהידור הוא דאורייתא מואנוהו, ראוי להקדים תפילה, כדי לקיים הידור דמעלין בקודש, דלא גרע זריזות ואולי עדיף מיני', ולרבנן, דהידור הוא דרבנן י"ל דזריזות עדיף ומשו"ה מקדימים ק"ש.

27 בבלי פסחים דף ד ע"א.

28 בבלי חגיגה דף כז ע"א.

29 שמות פרק ט"ו.

30 בבלי שבת דף קלג ע"ב.

והנה להקדמת ק"ש לתפילה יש עוד טעם, שבזה יש מעלין בקודש משום דאמרי בשבת, פ' כ"ב³¹, דתפילה שייכא בכלל גמילות חסדים, וצ"ל דהיינו משום מפני משתפללים על הכלל כולו חשיבא כמצוה שבין אדם לחברו, וא"כ י"ל דמצוה שבין אדם לחברו חשיבא עלי' בקודש, משום דחמירא ממצוה שבין אדם למקום. אלא דקשה לפ"ז מציאות השבת, דהעני קיבל וחייב אע"ג דעביד מצוה, ולא פטרי' לי' משום טעה בדבר מצוה, וצ"ל דר"א לטעמי' דס"ל³² טעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב.

וי"ל דשייך ג"כ סיומא דזרעים³³ אם בכורים חשיבי קדשי המקדש, והיינו אם חולין בעזרה דאורייתא, וכיון שאת הבכורים הרי מכניסים לעזרה א"כ בודאי חשיבי קדשי המקדש, אבל אם חולין בעזרה הוא מדרבנן ה"ה כתרומה. והנה מ"ד חולין בעזרה דאורייתא הוי היינו אותו³⁴ אתה משליך לכלב וא"א משליך לכלב חולין בעזרה, והיינו כשנאמר דלא יאכל איסור הזאה משמע, שא"כ בעל השור נקי אתא להנאת עורו, ואת לא דריש, וא"כ אין לומר לדידי' מקור שמיעת דברי חכמים מאת ד' אלוהיך תירא, וע"כ צ"ל כדהרמב"ם שהוא מלא תסור, אבל ר"י דס"ל³⁵ שהבכורים נותנין לכהן חבר והווי קדשי הגבול ומ"מ מכניסים אותם וא"כ ס"ל חולין בעזרה לאו דאורייתא, ודריש לא יאכל לאי' אכילה, ובעל השור נקי להנאה, ואת בשרו דריש להנאת עורו, וא"כ דריש ג"כ את ד' אלוקיך תירא לדברי חכמים, ואל תסור הוי אסמכתא, וכדרשת ש"י עולמות.

והנה אם הידור הוא פחות מזריזות י"ל דאוכלין³⁶ בתרומתן דרבנן בין השמשות, שאע"ג דאינו הידור מ"מ יש כאן זריזות, ולא קשיא אימת קרי וספק דרבנן לקולא, משום דלא הוי דאורייתא ממש, וזהו ואוצרותיהם אמלא, היינו מה שחסר הידור, דעד שליש וגודשא תילתא, דהיינו מילוי. אלא דקשה כיון דמידי דרבנן אינם כ"כ חמורים ול"ה לא תסור ממש א"כ למה אסרו חכמים לאכול קודם באזהרה גדולה כ"כ והחמירו בדברי סופרים, והתי' הוא משום דת"ח מרבים שלום בעולם³⁷ ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלו³⁸, וזהו מקום חומרי דדברי סופרים.

והנה לריב"ל אליבא דר"א דחשבון ש"י עולמות, הרי צ"ל דלא תסור אסמכתא הוי, ועונות דרבנן חשובים כרשות לגבי דאורייתא, ובמשנה³⁹ דכורת דבורים עיקר מילתא תלוי אם ד"ק כד"ת דמו, דלר"א ד"ק כד"ת דמו ע"כ ילפי' מיעה"ד דרודה חייב חטאת,

31. בבלי שבת דף קכו ע"א.

32. בבלי שבת דף קלז ע"א.

33. משנה ביכורים פרק ג'.

34. בבלי פסחים דף כ"ב ע"א.

35. משנה ביכורים פרק ג'.

36. בבלי ברכות דף ב ע"ב.

37. בבלי ברכות דף סד ע"א.

38. משנה עוקצין פרק ג'.

39. משנה עוקצין פרק ג'.

ובעיקר פלוגתא דד"ק אי כד"ת דמו י"ל דבאמת הלא הדין נותן שלא יהיו כד"ת שהרי אין⁴⁰ נביא רשאי לחדש דבר על ד"ת, אמנם אם נאמר דמה"ת כל מילי דרבנן הם ד"ת ממש א"כ יש כח ביד חכמים שיהיו דבריהם ד"ת ממש, אלא שרצו מענותנותם לחלק בין דבריהם לד"ת, י"ל דלא רצו לחלק זה כ"א כשאין דבריהם מפורשים בד"ק, אבל כשהם באים בד"ק ג"כ השווים לד"ת לגמרי, א"כ צ"ל דלר"א דברים דרבנן הם ממש כדאורייתא, וזהו שלא כנראה ממנין ש"י עולמות אליבי' אכן י"ל דאפי' לד' רמב"ן, דלא תסור הוי דרבנן גמור ולגבי הת' כרשות נחשב, י"ל דז"א כ"א כ"ז שלא קבלו כל ישראל עליהם, אבל קבלת כל ישראל עושה כל מילי דרבנן כד"ת ממש, ע"כ יש הבדל בין תקנה שנתפשטה ברוב ישראל, שאין ב"ד יכול לבטל⁴¹, וי"א דאפי' אליהו אינו יכול לבטל, משום דהוי ד"ת ממש והמקור לזה הוא מענין קדושת א"י, דמפורש בירושלמי⁴²: מאליהו קבלו עליהם את המעשרות, ומ"מ כתב הר"ש דתרומה בזה"ז דאורייתא, והיינו שאמנם ה' בידם שלא לקבל עליהם קדושת הארץ, אבל כיון שקדשו את הארץ שוב הוי דאורייתא, ולפי שיטה זו י"ל כמו שהסכמת הכלל לקדש את א"י, אע"פ שלא היו חייבים, עושה את כל המצות התלויות בארץ לחיוב מה"ת, ה"נ יש בידם לעשות מכל מצוה דרבנן שתהא דאורייתא ממש כשמקבלים אותה עליהם, וע"כ י"ל דבין השמשות אסור לאכול תרומה בזה"ז, משום שאחרי קבלת הרוב הוי כדאורייתא, ולפ"ז ג"כ תפילה חשיבא כדאורייתא מתוך הקבלה, וכיון שיש לה מעלה דלפני הדיבור, א"כ חשיבא מקודש לגבי ק"ש.

אבל יש לתרץ עוד תירוץ אחר ולא נהי' נצרכים לומר, שיש יתרון לתפילה משום לפני הדיבור, דבאמת הדבר שקול אם מעלת מעלין בקודש עדיפא או מעלת כל המקודש קודם עדיפא לענין מצוה חיובית, שהרי כל יסוד מעלין בקודש מצינו רק בכלי המשמש לקדושה קלה, שמעלים אותו, ויסוד כל המקודש מצינו במצות שאינן מוטלות על אדם אחד ובמצות המוטלות על אדם א' יש להסתפק אם מעלים בקודש או כל המקודש עדיף, וי"ל דנילף מסדר המציאות דעוה"ז קודם לעוה"ב, ויש ב' השקפות ע"ז: מצד השכר הלא יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז⁴³, א"כ מצינו בזה מדת מעלין בקודש, ולענין העבודה הוא להפך יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב⁴⁴, א"כ מקודש עדיף.

והנה ב"ה וב"ש פליגי⁴⁵ אם נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, או להפך, ופשוט שמצד השכר עוה"ב עדיף ובעו"ז נח לו שלא נברא, ומצד ערך השקפת העבודה עוה"ז

40. ירושלמי מגילה פרק א' ה"ה.

41. רמב"ם ממרים פרק ב' ה"ב.

42. ירושלמי דמאי פרק ג' ה"ד.

43. משנה אבות פרק ד'.

44. משנה אבות פרק ד'.

45. בבלי עירובין דף יג ע"ב.

עדיף, ונח לו שנברא, וב"ה הנוטים לחסד ס"ל דעיקר כוונה העליונה היא הטובה לאדם, א"כ השכר עיקר ועוה"ב עיקר, ובעוה"ז נח לו שלא נברא, וב"ש ס"ל דעיקר הבריאה היא לכבוד השי"ת וא"כ העבודה עיקר ועוה"ז עדיף, א"כ נח לו יותר משלא נברא, דלב"ש נלמד דמקודש קודם, ולב"ה מעלין בקודש.

והנה מובן, שכיון דלב"ש נח לאדם שנברא ראוי למיזל בתר מחשבה, ומצד מחשבה הרי"ה⁴⁶ מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה, א"כ הטובות מרובות בעוה"ז, ולב"ה אזלי' בתר מעשה, ולמעשה המצוות ל"ת מרובות, ע"כ ס"ל לב"ש שיהרהר, דאזלי' בתר מחשבה, ומשו"ה נח לאדם שנברא, ועוה"ז עדיף, א"כ מקודש קודם, ולכן קדמה ק"ש דאורייתא, דמקודש קודם, אבל לב"ה דאזלי' בתר מעשה (משעסק)⁴⁷, למעשה נח לו שלא נברא, א"כ עוה"ב עיקר, שהתכלית היא טובת האדם, ע"כ מעלין בקודש, וצ"ל שיש יתרון לתפילה, והיינו דעכ"פ הוי דאורייתא אחר קבלת הציבור, שיש כח בקבלה לעשות מילי דרבנן לדאורייתא, וה"נ בתרומה, ע"כ קורין משנכנסין כהנים לאכול בתרומה בזה"ז, ואינם אוכלין בין השמשות, א"כ בא וראה כח הסכמת הכלל שעושה דרבנן לדאורייתא, ואיך אפשר הסכמה כא' ע"י השלו', ע"כ⁴⁸ לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלו', שנא' ד' עז לעמו יתן כח גדול כמו שנא' כי עז לאלהים, ואין עז אלא תורה והרי תורה א"א ליתן כ"א הקב"ה, והוא ית' נתן לעמו אותו הכח כשהם מקבלים עליהם דבר בהסכמת השלו' של הכלל נעשה דאורייתא, ע"כ ד' יברך את עמו בשלו' כדי שתהי' הסכמת הכלל תמיד מתאחדת לדרכי ד' רגלי עמדה במישור במקהלים אברך ד'.

46. תוספתא פאה פרק א'.

47. מילה שאינה ברורה בהעתקת הרצ"ה.

48. משנה עוקצין פרק ג'.